

ПРЕСЦЕНТЪР И ВРЪЗКИ С ОБЩЕСТВЕННОСТТА

Кризата забави ръста на фирмената задлъжнялост***По-голямата част от нефинансовите предприятия са декапитализирани***

„Структурните деформации в икономиката все още не са преодолен и задълженията продължават да растат“, заяви зам.-председателя на БСК Камен Колев по време на представянето на последния анализ на корпоративната задлъжнялост, разработен от БСК. Това е единадесетото по ред проучване на задлъжнялостта, като последното обхваща периода, за който има налични статистически данни - до края на 2012 г.

Към края на 2012 г. фирмените задължения надхвърлиха 168 млрд.лв., което е с 5.6 млрд. лв. (3.4%) повече спрямо 2011 г. и 2.5 пъти повече спрямо 2005 г. Свиването на инвестициите с над 4,7 млрд. лв. за периода 2009-2012 г. е съществен фактор и индикатор за лошото здраве на икономиката, заяви Камен Колев. Според него, тенденцията на нарастване на задълженията и сравнително малкият ръст на БВП през 2012 г. показват, че икономическата среда продължава да бъде твърде неблагоприятна и поставя икономиката ни в много рискова ситуация.

По-голямата част от нефинансовите предприятия са декапитализирани, подчерта Камен Колев и уточни, че задълженията им в края на 2012 г. са с 61 % по-големи от собствения им капитал и с 50% по-големи от дълготрайните им материални активи. Особено тревожно е положението в предприятията, пласирани на фондовата борса. Сериозното обезценяване на акциите им през 2008-2009 г. оказва допълнително негативно въздействие върху техния потенциал за развитие.

През 2012 г. се запазва негативното съотношение между размера на задълженията на нефинансовите предприятия и приходите им от продажби (намалени с балансовата стойност на продадените активи). Спрямо началото на икономическата криза, обаче, се забелязва леко подобряване на това съотношение, като през 2009 г. на 1 лев приходи от продажби са се падали 1.58 лв. задължения, а през 2012 г. – 1.26 лв. Очакванията са и през следващите години производствената активност на предприятията да не осигурява достатъчно средства за изплащане на задълженията. Според авторите на анализа, съществува опасност от възпроизвеждане на тези задължения в следващите години при слаб растеж на икономиката. Основната дилема е дали дълговете ще блокират дългосрочно растежа, или растежът ще намали риска от свръхзадлъжнялост.

През 2012 г. относителните дялове на задълженията не са претърпели съществени изменения спрямо 2011 г., като **най-голям е дялът на задълженията към финансови предприятия (28.7%), следвани от задълженията към свързани предприятия (24%) и кам доставчици (18.5%).**

От началото на икономическата криза през 2009 г. се наблюдава застой (дори спад) в темповете на растеж на задълженията към финансови институции. От 30-50% ежегоден ръст в периода 2005-2008 г. темповете спадат до 1-5% годишно в периода 2009-2012 г., като се наблюдава по-голям спад при дългосрочните (инвестиционните) кредити. Тези тенденции се запазват и през 2012 г., когато задълженията към финансови институции намаляват с 0.4 млрд.лв. (-0.8%) спрямо 2011 г., основно заради намаление на дългосрочните задължения (-1.5%) и лек ръст при краткосрочните задължения (0.4%). Влошените финансови резултати на предприятията и обезценяването на обезпеченията доведе до затягането на банковите условия за дългосрочно финансиране, а оттам – до спад в инвестициите, обясни Камен Колев. Паралелно с това е налице и голям дял на проблемните кредити (25% към края на 2012 г.), което поставя сериозни въпроси относно увеличението на риска в икономиката. Точен индикатор за този повишен риск е незначителното намаление на лихвените проценти по кредитите в последните месеци.

Данните за задлъжнялостта на нефинансовите предприятия през 2012 г. потвърждават факта, **че инвестиционната активност практически е замръзнала на нивото на предходната година.** През 2012 г. краткосрочните задължения (до 1 г.) нарастват с много по-големи темпове от дългосрочните (над 1 г.), а дългосрочните кредити (които са с инвестиционен характер) дори бележат спад. Ръстът на краткосрочните задължения с 5.4 млрд.лв. (6.1%) през 2012 г. спрямо 2011 г. показва, че дейността на нефинансовите предприятия се затруднява от недостатъчните оборотни средства, с които те обслужват производствената си дейност. Положителна тенденция е намалението с 5.5% на дългосрочните задължения към доставчици, както и тези към свързани предприятия (-3.5%). В същото време, налице е сериозно нарастване на краткосрочните задължения към свързани предприятия, което е сигнал за счетоводно укриване на обороти.

Данъчно-осигурителните задължения, както и задълженията към персонала са с незначителен дял в общия размер на задълженията:

- *Задълженията към персонала през 2012 г. са в размер на 2 млрд.лв., което е едва 1% от всички задължения.* В сравнение с 2005 г. задълженията към персонала са нараснали със 770 млн. лв. (61.5%), а спрямо 2011 г. – с 88 млн.лв. (4.5%). Средно на едно заето на трудов договор лице неизплатените трудови възнаграждения са 910 лв., като 10% от тях са за период над 1 г. В сравнение с 2009 г. те са повече със 133 лв./зает (17%), а спрямо 2011 г. – с 49 лв./зает (5.7%), вкл. наблюдава се леко увеличение на задълженията над 1 год.
- *Задълженията за осигуровки са нараснали с 54 млн.лв. (5.3%).* Средно на едно наето по трудов договор лице през 2012 г. задълженията за осигуровки са били 483 лв., като 15% от тях са със срок над 1 година. В сравнение с 2009 г. те са нараснали със 109 лв./зает (29%), а спрямо 2011 г. – с 29 лв./зает (6.4%).
- *Данъчните задължения в края на 2012 г. са 3.8 млрд.лв, което е 300 млн.лв. (8.5%) повече спрямо края на 2011 г.*

През 2012 г. отново най-голямо е увеличението на междуфирмените задължения, които достигнаха 113.3 млрд.лв. и са с 5.6 млрд.лв. (5.2%) повече спрямо 2011 г. На междуфирмената задължнялост се падат над 90% от прираста на задължнялостта на нефинансовите предприятия през 2012 година. От началото на икономическата криза през 2009 г. **задълженията към свързани предприятия запазват високо ниво в размер на около 1/2 от БВП на страната.** През 2012 г. спрямо 2011 г. те са повече с 1.9 млрд.лв. (5%), а задълженията към доставчици са повече с 0.6 млрд.лв. (1.9%). Това показва, че финансовото състояние на по-голямата част от предприятията остава влошено и в условията на свитата им производствена активност, поради кризата, те нямат достатъчно средства да изплащат навреме разходите си за суровини, материали, услуги и др.

В номинално изражение **с най-голям ръст през 2012 спрямо 2011 г. са задълженията в енергетиката (+3.23 млрд.лв.) и в търговията (+4.08 млрд. лв.). Намаление на задълженията спрямо 2011 г. има в секторите металургия, добивна промишленост, машиностроене, далекосъобщения и химическа промишленост.** В секторите „Търговия; Транспорт; Туризъм“ и „Операции с недвижими имоти“ се наблюдава по-висок дял на задълженията в сравнение с дела на тези сектори в БВП.

За първи път анализът на БСК включва преглед на задълженията според вида на предприятията – от гледна точка на тяхната собственост (частни и държавни/общински) и според големината им (малки, средни, големи).

Основната част от задълженията (95.4%) са на предприятията от частния сектор, но тези в общественния сектор нарастват с по-високи темпове. Задълженията на предприятията от общественния сектор в началото на 2013 г. са 7.8 млрд.лв. Те съставляват 4.6% от всички задължения на нефинансовите предприятия. В същото време, задълженията в общественния сектор нарастват с по-високи темпове спрямо тези в частния сектор (ръстът на задълженията в общественния сектор през 2012 г. спрямо 2011 г. е 9.8%, а в частния - 3.2%, т.е. 3 пъти по-нисък). През 2012 г. задълженията на предприятията от общественния сектор съставляват 38% от размера на техните активи, т.е. на 100 лв. активи се падат 38 лв. задължения. При предприятията от частния сектор задълженията са със 75% повече от активите, т.е. на 100 лв. активи се падат 175 лв. задължения.

Прави впечатление сравнително големият дял на задълженията на предприятията от общественния сектор към доставчици (29%), към персонала (3,3% - три пъти по-голям дял от този в частния сектор) и към данъчната и осигурителните системи (3.8% - почти два пъти по-голям дял от този в частния сектор). Погледнато в динамика (2012 г. спрямо 2011 г.), при предприятията от общественния сектор се увеличава делът на задълженията към доставчици (от 26.7% на 29%), както и към предприятия от група и свързани предприятия (от 14.3% на 23.5%). В частния сектор пропорциите се запазват през 2012 г. спрямо предходната година.

Агрегираната структура на задълженията е почти еднаква в частния и в публичния сектор, като най-голям е делът на междуфирмените задължения (две-трети от всички), следвани от тези към финансови предприятия (около 30%). Задълженията за данъци, осигуровки и трудови възнаграждения са с маргинални стойности (2-4%). В частния сектор пропорциите са константни в периода 2009-2012 г., докато в общественния сектор за посочения период се наблюдава ръст на междуфирмените задължения и намаляване на задълженията към финансови предприятия - от 42% на 28%.

Задълженията на малките и средни предприятия (с до 250 заети) в началото на 2013 г. надхвърлят 62 млрд.лв. и съставляват 38% от всички задължения на нефинансовите предприятия. Спрямо общите задължения на нефинансовите предприятия най-голям е делът на МСП в задълженията към персонала (46.9%), към финансови предприятия (45.4%), към осигурителната (46.4%) и към данъчната система (42.5%). През 2012 г. намаляват задълженията на МСП към финансови предприятия, което е показател за трудностите пред техния достъп до кредити.

Друга новост в изследването на БСК е, че то включва и по-обстояен преглед на вземанията, които предприятията имат от различни контрагенти, като акцент е поставен върху вземанията от държавата и общините. Данните показват, че **държавата и общините и през 2012 г. продължават да генерират междуфирмени задължения, но в по-малка степен в сравнение с 2011 г.** Според балансите на нефинансовите предприятия към 31.12.2012 г. те имат вземания от ведомства, държавни и общински предприятия на стойност 2.6 млрд.лв., в т.ч. 2.3 млрд.лв. са държавните задължения, а 360 млн.лв. са общинските. Тези вземания се равняват на 1.6% от задълженията на нефинансовите предприятия и 2.3% от междуфирмените задължения. От общите задължения на държавата и общините 447 млн.лв. са за изпълнени поръчки, а 1.8 млрд.лв. са от невъзстановени данъци (вкл. ДДС и акцизи).

Просрочените задължения на държавата и общините към 31.12.2012 г. възлизат на 284 млн.лв. (вкл. 111 млн.лв. от държавата и 173 млн.лв. от общините), а към края на 2013 г. са 314 млн.лв. (вкл. 152 млн.лв. от държавата и 162 млн.лв. от общините).

Очакванията на експертите на БСК са за 2013 и 2014 г. да бъде регистриран спад на задълженията, най-вече на просрочените, а повод за подобна положителна прогноза са няколко фактора:

- Постепенното излизане от кризата на страните от ЕС;
- Значителното увеличение на износа, най-вече за страните от ЕС;
- Ръстът в промишленото производство;
- Нарастването на физическия обем на БВП и достигането на нивата от предкризисната 2008 г.

Успоредно с това, негативно влияние върху задлъжнялостта ще продължат да оказват бавните процедури по несъстоятелност, високият брой на фалитите и на случаите на фактическа неплатежоспособност, както и запазващото се високо ниво на необслужваните кредити.

За преодоляване на проблема „фирмена задлъжнялост“ БСК предлага:

- улесняване на достъпа до правосъдие, вкл. чрез цялостно реструктуриране на тарифите за правораздаване, ускоряване на процедурите по несъстоятелност и включване на армитражни клаузи в търговските договори,
- подобряване на финансовата дисциплина на държавата и общините, вкл. коректно транспониране на директивата срещу забавените плащания, ускорено връщане на ДДС, изграждане на публичен регистър за дължимите ДДС и акцизи и въвеждане на „данъчна ваканция“ за фирмите, които имат просрочени вземания от държавата и общините;
- Изграждане на клирингова къща за изчистване на междуфирмени задължения (вкл. с възможности за факторинг) с капитал, предоставен от Държавния бюджет, от банките или чрез публично-частно партньорство.

На сайта на БСК са публикувани:

- [Пълен текст на анализа на задлъжнялостта](#)
- [Презентацията от пресконференцията](#)